

Eurajoen kunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle ydinenergialaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausuntopyynnön diaarinumero VN/12625/2023

Johdanto:

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) on pyytänyt Eurajoen kunnalta lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle ydinenergialaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Lausunnot tullessa esityksessä ehdotetaan säädettäväksi ydinenergialaki sekä muutettaviksi säteilylakia, rikoslakia, painelaitelakia, kaivoslakia, vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annettua lakia, Finanssivalvonnasta annettua lakia, turvallisuusselvityslakia, pelastuslakia, kyberturvallisuuslakia, rakentamislakia ja eräiden rakennustuotteiden tuotehyväksynnästä annettua lakia.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2027.

Lausunto:

Eurajoen kunta kiittää ministeriötä lausuntopyynnöstä ja on tutustunut ko. hallituksen esitykseen ja lausuu siitä alla olevan mukaisesti.

Eurajoen kunta toteaa, että hallituksen esityksessä mahdollisen sijaintikunnan veto-oikeus on poistettu periaatepäätöksen käsittelystä. Eurajoen kunta vaatii, että ydinlaitoksen tai ydinteknisen laitoksen periaatepäätöstä haettaessa on ilmoitettava suunnitellut sijaintipaikkakunnat ja näiltä paikkakunnilta on oltava puoltava lausunto periaatepäätöksen käsittelyä varten.

Kunnan veto-oikeus tai tarkan sanamuodon mukaan tarvittava puolto ydinlaitoksen rakentamiselle siirtyy ydinlaitosten rakentamislupavaiheeseen niiden laitosten osalta, joiden luvat käsittelee valtioneuvosto. Eurajoen kunta vaatii, että laissa otetaan huomioon se, että sijaintikunnan puolto tarvitaan lain mukaan myös muiden ydinlaitosten eli myös säteilyturvakeskuksen käsittelyyn tulevista ns. ydinteknisten laitosten sekä maaperäloppusijoituslaitosten rakentamisluvissa eikä pelkästään valtioneuvoston käsittelyyn tulevista luvissa.

Hallituksen esityksen mukaan rakentamislupahakemus voidaan laittaa vireille ilman sijaintikunnan myönteistä lausuntoa. Eurajoen kunta vaatii, että lupaa haettavan laitoksen sijaintikunnan puoltava lausunto lisätään jo rakentamisluvan vireillepanoehtoihin. Hallituksen esitykseen on nyt kirjattu, että *"rakentamislupaa ja käyttöilupaa koskevasta hakemuksesta pyydetään lausunto ydinlaitoshankkeen sijaintipaikkakunnalta ja sen lähiympäristön kunnilta"*. Tämä ei siis ole Eurajoen kunnan mukaan riittävä menettely vaan kaikissa ydinlaitosten ja ydinteknisten laitosten rakentamisluvissa tulee tarvita sijaintikunnan puoltava lausunto.

Eurajoen kunta painottaa, että ydinlaitosten sijaintikunnilla tulee kaikissa tapauksissa olla vaikutusmahdollisuus ydinlaitosten/ydinteknisten/pienlaitosten sijoittumiseen

alueelleen ja vaikuttamisen tulee olla lupakäsittelyissä etupainotteista eikä perustua päätöksen jälkeiseen valitusoikeuteen tai oikaisupyyntömenettelyyn. Eli Eurajoen kunta vaatii lausunnossaan, että lakiin turvataan ennen lupien myöntämistä sijaintikunnalle veto-oikeus laitosten sijoittumiseen (kuten rakentamisluvat) sekä lausunto-oikeus merkittävien muutosten sekä myöhempien lupavaiheiden osalta, kuten ydinlaitosten käyttö- ja käytöstä poistoluvat. Lausunto-oikeus on turvattava sijaintikunnalle myös loppusijoituslaitoksiin sijoitettavan jätteen tai käytetyn polttoaineen määrän kasvua tai alkuperän muutosta verrattuna alkuperäisiin lupiin.

Eurajoen kunta edellyttää ydinenergialakiesitykseen lisättävän viittauksen ennen rakentamisen aloittamista tarvittavaan kunnan myöntämään rakentamislupa (entinen rakennuslupa), vaikka rakentamislakia (751/2023) ei tässä yhteydessä ollakaan muuttamassa. Myös ydinenergielain lukijan on tärkeää ymmärtää tämä vaadittava menettely.

Ydinenergi lakiin on lisättävä kirjallinen tiedonantovelvollisuus niin, että toiminnanharjoittajan/luvan haltijan ja/tai viranomaisen, esimerkiksi säteilyturvakeskuksen, on lain mukaan toimitettava tiedoksi viivytyksettä ydinlaitoksen/ydinteknisen laitoksen sijaintikunnalle seuraavat asiat tai muutokset näissä:

- Ydinmateriaaleihin liittyvät säteilyturvakeskuksen myöntämät toimintaluvat alueellaan. (Tietoa ei tarvittaisi toimintailmoituksista.)
- Ydinaineisiin liittyvien pienlaitosten perustaminen, olemassaolo ja poistuminen.
- vireille tulevat sijaintikuntaa koskevat ydinlaitosten/ydinteknisten laitosten lupa-asiat, sekä valtioneuvoston että säteilyturvakeskuksen käsittelyyn kuuluvat.
- rakenteilla olevien ydinlaitosten merkittävät tapahtumat aikatauluineen kuten ensimmäinen polttoaineen tuonti uudelle laitosyksikölle, polttoaineen ensimmäinen lataus ja laitosyksikön kriittiseksi tekeminen, verkkoon kytkeminen, käyttöönoton merkittävät tapahtumat sekä kaupallisen käyttöönoton alkaminen sekä radioaktiivisten jätteiden käsittelyn tai loppusijoituksen alkaminen.
- Käytössä olevien ydinlaitosten merkittävät muutokset kuten esimerkiksi tehonkorotukset, merkittävät aiotut muutokset varastoidun radioaktiivisen aineen määrässä (kasvu).
- Välittömästi tiedot mahdollisista poikkeamatilanteista sekä häiriö- ja onnettomuustilanteista, valmius- ja säteilyvaaratilanteista, epänormaaleista käyttötapauksista, tilanteiden ja tapahtumien vaikutuksesta turvallisuuteen sekä viivytyksettä merkittävimmit havainnot ydinlaitosten valvonnassa, ympäristön säteilytarkkailun tulosten yhteenveto sekä mahdolliset ympäristön säteilyrajojen ylitykset ja niiden mahdolliset vaikutukset ja asettamat rajoitukset.
- Turvajärjestelyistä, siltä osin kuin se on tarkoituksenmukaista kunnan oman toiminnan ja varautumisen suunnittelun näkökulmasta.

Eurajoen kunta katsoo, että ydinlaitospaikkakuntien täytyy olla tietoisia yllä mainituista asioista, jotta ne voivat omissa suunnitelmissaan ja toimissaan ottaa nämä asiat huomioon ja siten edesauttaa omalta osaltaan ydin- ja säteilyturvallisuuden säilymisen ja vahvistamisen esimerkiksi turhien päällekkäisten tapahtumien estämisenä tai muiden turvallisuuteen vaikuttavien päätösten oikeellisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden varmistamisessa (esim. tiestön tai muun infran kuten vesijohto- ja viemäriverkkojen peruskorjaukset tmv.). Lisäksi tämänkaltaisella riittävällä viestinnällä voidaan tukea ydinvoiman käytön yleistä hyväksyttävyyttä Suomessa ja laitospaikkakunnalla.

Eurajoen kunta katsoo, että ydinenergialaissa on otettava kantaa ydinlaitosten ja mahdollisten ydinlaitostapahtumien johdosta syntyvien kunnan alueelle sijoittuvien maankäytön (maa- ja vesialueet) käyttörajoituksien tai muiden rajoitusten korvaamisesta kunnalle ja/tai maanomistajille. Näihin rajoituksiin ja rasituksiin luetaan myös uudet suojavyöhykkeet ja varautumisalueet sekä niiden vaatimusten täyttämiseksi tarvittavat toimet ja mahdolliset tarvikkeet. Näistä toimista ja lisäksi esimerkiksi suojavyöhykkeen evakuointiin varautumisesta, ei saa aiheutua sijaintikunnalle ylimääräisiä kustannuksia.

Lisäksi lakiin tulee kirjata, että luvanhaltijat vastaavat ympäristön tarkkailun aiheuttamista kustannuksista ja toiminnastaan aiheutuvien mahdollisten haittojen korvaamisesta maanomistajille tai muille asianosaisille. Lakiin tulee myös kirjata, että ydinlaitosten toiminnasta johtuvien valmius- tai pelastustoiminnan vaatimusten täyttämiseksi tarvittavista toimista, mukaan lukien harjoitukset ja varusteet, ei vastaa sijaintikunta.

Kunta edellyttää, että sille ei muodostu kustannuksia toiminnanharjoittajien toiminnan seurauksena, ei normaaleissa eikä mahdollisesti epänormaaleissa tilanteissa tai poikkeavien tapahtumien seurauksena, ei suoraan mutta ei myöskään välillisesti. Lain on veloitettava toiminnanharjoittajia varautumaan lähialueiden osalta riittäviin toimiin. Toiminnanharjoittajien on varauduttava kunnan alueella mahdollisesti tarvittaviin tehtäviin kuten tiedottamiseen, viestintään sekä koulutuksiin liittyen sekä osallistuttava toimintansa edellyttämän infran rakennuttamiseen kunnan alueella. Lakiin tulee kirjata tämä velvoite.

Eurajoen kunta edellyttää, että hallituksen esityksen sisältämä uusi ydinjätteiden huolehtimisvelvollisuuden siirtämismahdollisuus ei johda siihen, että tätä menettelyä käyttäen Eurajoen kunnan alueelle voitaisiin tulevaisuudessa varastoida ja loppusijoittaa myös muiden kuin nykyisessä loppusijoituslaitoksen käyttöluilahakemuksessa mainittujen ydinlaitosyksiköiden jätteet ja käytetty polttoaine.

Hallituksen esityksen sisältämä kohta, jossa toimija voi hakea hyväksyntää poiketa muualla kuin Suomessa syntyneen ydinjätteen loppusijoituksesta Suomeen, ei tulevan lain perusteella saa käyttää niin, että poikkeusmenettelyllä Suomeen mahdollisesti loppusijoitettavaksi hyväksyttävä Suomen ulkopuolella syntynyt ydinjäte voidaan sijoittaa kunnan alueelle ilman asianosaisen kunnan hyväksyntää. Lakiesitystä on muutettava niin, ettei näin voi tapahtua ilman loppusijoituskunnan hyväksyntää.

Laitoksen ydinjätehuollon toteuttamissuunnitelman ja ydinjätehuoltosuunnitelman hyväksyy hallituksen lakiesityksen mukaan ministeriö, eikä ydinjätteen sijoittamiseen aiotun kunnan vaikutusmahdollisuuksia mainita missään näiden suunnitelmien hyväksymisprosessien kuvauksissa. Sijaintikunnalle on varattava vähintään lausunto-oikeus.

Eurajoen kunta edellyttää, että ydinlaitospaikkakunnat (tai sellaisiksi aiotut) saavat tietoa ja on tiiviisti mukana kunnan aluetta koskevissa keskusteluissa varhaisesta vaiheesta lähtien. Kunta edellyttää, että tiedon saanti ei ole kunnan oman aktiivisen tiedon hankkimisen varassa, vaan toimijat tulee velvoittaa viestimään ja keskustelemaan säännöllisesti ja laajalti kunnan alueella eri kanavien kautta, ei vain päättäjille. Pandemia- tai muut poikkeustilanteet eivät saa estää viestintää. Avoimen ja nopean viestinnän avulla voidaan tukea alueen asukkaiden luottamusta toimintaan ja toimijoihin.

Paikallinen hyväksyntä on Suomessa ollut edellytys sille, että Suomessa on voitu tehdä ensimmäisenä maailmassa loppusijoituspäätös käytetyn polttoaineen loppusijoittamisesta kallioperäämme. Kunnan kokemuksen mukaan tämä on avainasia, josta ulkomaiset toimijat ovat halunneet ottaa oppia paikallisen hyväksyttävyyden saavuttamiseksi. Eurajoen kunta haluaa nostaa esille myös, että tämä kunnan edustajien tekemä viestintätyö, laajasti myös Suomen rajojen ulkopuolisten tahojen kanssa, on edistänyt tietoisuutta yleisen hyväksynnän vahvistamiseen tarvittavista toimista ja vahvistanut ydinvoiman hyväksyvyyttä laitospaikkakunnilla, Suomessa ja ulkomailla ja tätä työtä tulee tehdä ja edellyttää yhteistyötä eri toimijoiden välillä jatkossakin.

Hallituksen lakiesitys on hyvin laadittu ja kattava, joskin paljon aiempaa lainsäädäntöä yksityiskohtaisempi. Hallituksen esityksen perusteella voidaan todeta, että ydinlaitosten rakentaminen, käyttö ja käytöstä poisto on luvanvaraista ja se on kaikissa olosuhteissa turvallista, loppusijoituslaitosten osalta myös hyvin pitkäaikaisturvallista.

Eurajoen kunta edellyttää alueelleen kohdistuvan erityisen ydinlaitostoiminnan johdosta, että sen lausuntoon suhtaudutaan vakavasti ja siinä esitetyt asiat huomioidaan.

Eurajoen kunta, Eurajoella 11.8.2025